

ԾԱՂԻԿ կը հրատարակուի Շաբաթ օրերը: — Հա-
տը 40 փարա:

Բաժանորդագին կ'ընթին — Պոլսոյ համար տարե-
կան 45 դրշ: վեցամսեայ 23 դրշ: եռամսեայ 12 դրշ: —
Գաւառացի համար տարեկան 50 դրշ: վեցամսեայ 26
դրշ: եռամսեայ 14 դրշ:

Ռուսիոյ համար տարեկան հինգ ռուբլի: Ուրիշ եր-
կիրներու համար 12 ֆրանք:

Գաւառներէն դրոշմաւճուղի կ'ընդունուի:
Միայն երեք թիւ ապառիկ կը զրկուի: Այնուհետեւ
բաժանորդագին չը վճարողը կը զտգրի թերթը ընդ ու-
նելէ:

Մանուցման տողը 2 դրշ:

40 փարա

ԾԱՂԻԿ

Լ Ր Ա Պ Ի Ր

Ազգային, Քաղաքական եւ Գրական

ԾԱՂԻԿԻ վերաբերեալ ամէն գործի համար պէտք է
դիմել:

Առ Տնօրէն-Հրատարակիչ ՅՈՎՆԱՆ Գ. ՓԱԼԱԳԱՇԵԱՆ
Պոլիս, Էսկի-Չապիթիէ, Պէրպէրեան Տպարան

درعليه ده اسكى ضبطيه زقاغنده برريان مطبعه سنده

بالا قاشيان حوونان

HOVNAN PALACACHIAN

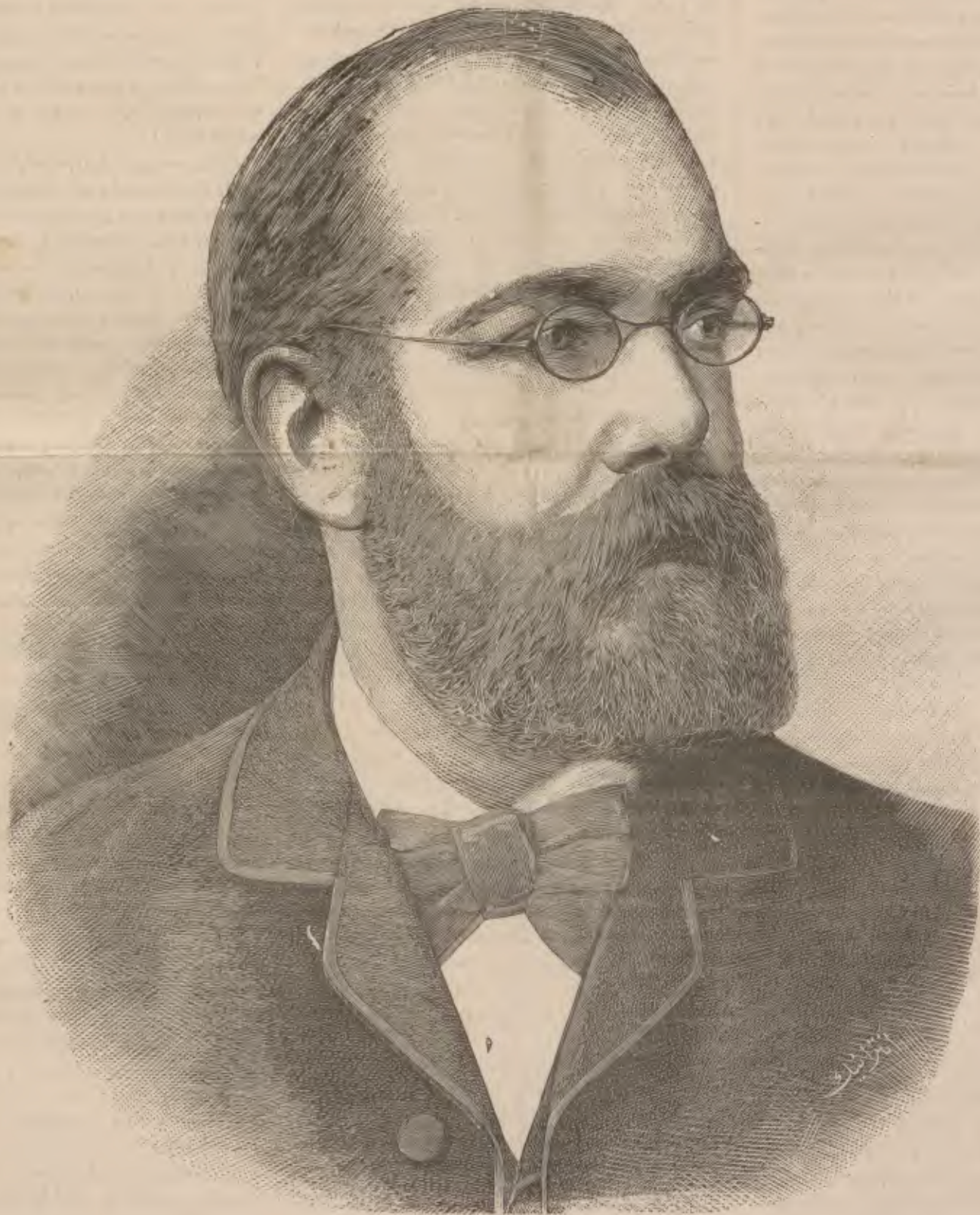
Rue Esski-Zabtié, Imprimerie N. Bérbérian
CONSTANTINOPLE

40 փարա

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ — ԹԻՒ 11

Շ Ա Ր Ա Թ

24 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1890

ԳԵՐԱՆԱՅԻ ՏՕՔ. ՔՕԽ

ՀՆԱՐԻՉ ՀԻԻԾԱԽՏԻ ԴԱՐՄԱՆԻՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպական խորհրդարանաց բացումը . — Պ. Քրիստի վերստին օրուան դիւցազնն է . — Ֆրանսական Հանրապետութիւն եւ կղեր . — Բարիքն կը ծնանի երբեմն չարիքին չափազանցութենէն . — Վիէնայի 1815ի դաշնադրութեանց մի կարեւոր յօդուածին ջնջումը . — Սահմանադրական վերաքննութիւնն ի Պէլժիա . — Պ. Փարնէլի կացութիւնը եւ անգլիական անգլիկոսութիւնը յԱփրիկէ . — Դըրամական տագնապ ի Լոնտոն . — Տոքթօր Քօլտի գիւտը :

Եւրոպական խորհրդարանաց ձմեռնային նստաշրջանը կ'սկսի սովորական արարողութեամբ՝ այսինքն գահաձառով եւ ուղերձով : Կառավարութիւնը անգամ մ'եւս կը յայտարարեն իրենց եւ այլոց խաղաղասիրութիւնը եւ խնայողութիւններն ընել կը խոստանան , եւ երեսփոխանը կը ծափահարեն բնականաբար նոյն եռանդով որով պիտի քուէարկեն քիչ յետոյ զինուորական ծախսոց համար առաջարկելի արտասովոր միջոցները : Երեսփոխանական ժողովը որոց համար սովորական եղած է այս ընթացք , իւրեանց վարմունքը հակասական չեն համարիր . զի լատինական առածը si vis pacem para bellum⁽¹⁾ , քաղաքականութեան մէջ ճշմարտութեան կարգ տնցած է : Եթէ տակաւին գտնուին ազգեր որք չը հաւատան թէ խաղաղութիւնը ապահովելու լաւագոյն միջոցը լինի՝ միշտ պատերազմի վերայ երազել , իտալացիք այդ թերահաւատներէն չեն : Արդարեւ իւրեանց վերջին ընտրութեամբ կը ցուցնեն թէ մինչեւ վերջը հաւատարմաբար հետեւի կ'ուզեն իւրեանց պատերազմաշունչ նախարարապետին՝ Պ. Քրիստիին որ Հռովմայեցի հիւպատոսի մը խորհրտութեամբ կը խօսի եւ նոյնպէս գործել պիտի ուզէր , եթէ իտալիոյ միջոցները ներկին :

Այդ ընտրութեանց առթիւ , արմատականաց պէս Քրիստիական ընտրելիք եւս իւրեանց յայտարարութեանց մէջ կարգադրանք կ'ընդունին խնայողութեանց անհրաժեշտ պէտքը , եւ սակայն չորս տարեւ չըջանական մէջ երեսփոխան կ'ընտրուի Պ. Քրիստիին որ իշխանութեան միջոցին պատերազմական ծախքերը 365 միլիոն ֆրանքէն 600 միլիոն ֆրանքի բարձրացած են :

Որչափ ալ պերճախօս լինին այս թիւեր , այժմ կատարեալ իրողութիւն մ'է թէ Պ. Քրիստիին կուսակիցք ի Հռոմ կը վերադառնան իբրեւ երեսփոխան՝ ստուար մեծամասնութեամբ , պատրաստ նախարարապետին մէջ մի խօսքն իբրեւ պատգամ ընդունելու եւ նորա տրամադրութեան ներքեւ զնելու բովանդակ իտալիոյ ոյժերը : Եւ եթէ Պ. Քրիստիին չէ փոխուած , մօտաւոր ապագայ մը պիտի ցուցնէ թերեւ թէ ինչպէս պիտի գործածէ եւ սպառէ այն նոր զօրութիւնը զոր ստացած է վերջին ընտրութեանց շնորհիւ :

Պ. Քրիստիին իւր այս նոր յաջողութեան համար շնորհաւորութեան հեռագրեր կ'ընդունի բարձրագիւր անձնաւորութիւններէ եւ նախարարապետներէ (որպէս Սալիզպրի , Բաւիւրի , Պիլզմարք) որոց անուանց շարքին մէջ չ'առնուիր սակայն եւ ոչ մի ֆրանսացի պետական մարդու անուն :

Ֆրանսայի համար փոքրիկ դժբաղդութիւն-

ներ են արդարեւ Պ. Քրիստիին յաղթանակը եւ ֆրանսացի կուսակցութեան պարտութիւնը : Բայց հանրապետութիւնը իւր մէջն իսկ կը գտնէ այս պահուս այս անյաջողութենէն մը խիթարուելու պատճառներ . ֆրանսական կըզերին եւ ազնուապետականաց մէջ զգալի շարժում կը զիտուի հասարակապետութեան յարեւոյ : Լափիժրի կարգինալ խնջոյքի մը մէջ հասարակապետութեան համար բաժակ կ'առաջարկէ եւ յորդոր կը կարգայ ընդգիմադիր՝ կուսակցութեանց ձանձալ օրինաւորապէս : հաստատեալ կառավարութիւնը , համախմբել անոր շուրջը եւ բառեալ այն անմիաբանութիւնն որ ֆրանսա կը տկարացնէ յաջ օտարին : « միաբանութիւնն , միայն կը գոչէ հայրենասէր կարգենալը , կրնայ ներկայ պարագայից մէջ ապահովել ֆրանսայի գոյութիւնը » : Ալժէրիոյ Արքեպիսկոպոսին այս եռանդուն յորդորը մեծ ազաւորութիւն կ'ընէ եպիսկոպոսական եւ ազնուապետական գաւառց վրայ , եւ կարեւոր անձնաւորութիւններ կը հետեւին նորա օրինակին : Նոյն ինքն Լէոն Ժ. Գ. կը հաւանի , կ'ընեն , այս քաղաքականութեան , հակառակ կղերանոցներու աշակերտաց զինւորագրութեան օրինաց որ վերջերս գործադրեցաւ , պուլանժէականաց յիմարութեանց արդիւնք կը համարուի այս հրաշք : Հասարակապետութեան գոյութեան սպառնացող այս խեղճ , ծաղրելի ընելով ինքզինքն եւ իւր դաշնակիցները , կը ծառայէ վերջապէս աւելի ամրապնդելու հաստատեալ կառավարութիւնը , մինչ ինքն իրպառ կը քայքայի՝ հակառակ իւր անգամներէն միոյն՝ Պ. Տէրալէտի մենամարտութեանց եւ ըրած աղմուկին :

Ֆրանսայի հիւսկային սահմանաց վրայ , Լիւքսամպուրկի փոքր երկիրը՝ Հոլանտայի ծերունի թագաւորին մահուամբ վերջնականապէս կը բաժնուի Ստորին-Նահանգներէն եւ այս կերպիւ 1815ին Վիէնայի մէջ կ'ընքեալ հռչակուոր գաշնագրութեանց մի կարեւոր տրամադրութիւնն ինքնին կը ջնջուի :

Առ այժմ ամէն ինչ խաղաղութեամբ կը վերջանայ : Հոլանտայի թագաւորի կը հռչակուի դեռահասակ իշխանուհին՝ Վիկտորիան ընդ խնամակալութեամբ իւր մօր էմմա թագուհւոյն (գերման իշխանուհի մը) եւ Լիւքսանպուրկի գահուն վրայ կ'երթայ բազմիւ նասաւի Ատոլֆ իշխանը (Գերմանացի) :

Ահա մրցման նոր ասպարէզ մ'ես ֆրանսական եւ գերմանական ազգեցութեանց . նաեւ իրաւամբ կը վախճուի որ այդ թագուն պայքար մի գոյցէ քաղաքական կերպարանք առնու օր մը եւ իրական վտանգ մը դառնայ :

Լիւքսանպուրկի սահմանակից Պէլժիոյ մէջ սահմանադրական վերաքննութեան փափաքներ կ'արտայայտուին եւ ընտրողական տուրքին (cens electoral) բարձումը հաւանական կը տեսնուի :

Անգլիա մին քան զմիւսն անհաճոյ դէպքերու եւ յայտնութեանց իրարու յաջորդելը կը տեսնէ մի քանի շարժումն մէջ :

Սթէյնլի անգլիացի ընկերաց սմանց Ափրիկէի բնիկներուն վրայ ի դարձ դրած անգլութիւնները յերեան ելնելով , մեծ սրտմըտութիւն կը պատճառեն բովանդակ քաղաքակիրթ աշխարհի եւ կերպիւ իւրեւ կը թեթեւցեն Պ. Փառնէլի գայթակղալից դատին ծանրութիւնը : Այդ ամօթալի դատ որոյ գլխաւոր հերոսն է Իրլանտական կուսակցութեան պետը , դժուարին կացութեան մէջ կը դնէ զայն եւ կ'սպառնայ երկպառակութիւն ձգել այդ կուսակցութեան անդամոց մէջ , ո-

րոց մի մասը անհրաժեշտ կը դատէ Պ. Փարնէլի հրաժարումը , մինչ միւս մասը չուզեր իւր պետէն բաժնուիլ նոյն իսկ յիշեալ դատին անուանարկիչ յայտնութիւններէն վերջը :

Վերջապէս Պէլժիկ եղբարց մեծահարուստ գրամատան վճարմանց դադարումը վտանգալից տագնապ մը յառաջ կը բերէ եւ Լոնտոնի հրապարակը բուռն մտահոգութեանց կը մատնէ , որ անհաշուելի հետեւանքներ պիտի ունենար եթէ Անգլիոյ պանքան չ'իտութար , աջակցութեամբ ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ պանքաներուն եւ այլ սեղանաւորական կարեւոր տանց , կատարել Պէլժիկ եղբարց վճարումները եւ այսու վերահաստատել հասարակոյ վտահոգութիւնը :

Պէլժիկ եղբարց գրամատան նման առաջնակարգ պանքայի մը այս տխուր վախճանը , Գոնթուառ-տիւքոնթիլի եւ Մետաղաց ընկերութեան ձախողութեան զինքէն վերջ , կուգայ ազդարարել չափազանց անյագ շահագէտները : Բայց միթէ շահու գիտութիւնը պիտի գիտնայ օգտիլ այս ահռելի դատերէն . կը տարակուսիմք :

Մինչ առաքինի Ալպիոնի մէջ կը պարզուին մարդկային յոռեգոյն կրից այս այլազան տեսարանները , կեդրոնական Եւրոպայէն , Սլովիէի ափերէն (Պէլժիկ) կը հասնի բերկրաւթ լուր մը որ կայծակի արագութեամբ կը տարածի հին եւ նոր աշխարհի մէջ , Համաստ գիտուն մը , Տոքթ . Քոլս , յետ բազմամեայ աշխատութեանց , կը գտնէ թոքախտի դէմ մի հրաշալի դարման , որպէս մեծանունն Բասթօր տարիներ առաջ գտաւ կատաղութեան դարմանը :

Եթէ Տոքթ . Քոլսի այս գիւտը յաղթական ելնէ այն վճռական փորձերէն որ ի մօտոյ տեղի պիտի ունենան , Գերմանիա առիթ եւ իրաւունք պիտի ունենայ հղարտանալու այդ նշանաւոր գիւտին վրայ որ աւելի պատուաբեր է քան իւր բոլոր յաղթութիւնները : Գ. Զ :

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՃԱՇՈՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆ ԸՍՏ ՂՈՒԿԱՍՈՒ

ՂՈՒԿ . ԺԲ . 13 — 32

« Ասէ ոմն ի ժողովրդեմէն ցնա . « Վարդապետ , առա ցեղբայր իմ բաժանել ընդ իս զժառանգութիւնն : Եւ ցա աւէ ցնա . « Այր դու , ո՞ր կացոյց զիս դասաւոր կամ բաժանաւոր ի վերայ ձեռ » :

Որովհետեւ Յիսուս անարատ եւ անաշուտ կեանք մը կը վարէր , այսինքն ինչպէս սրբութեան , նոյնպէս եւ արդարութեան ճանապարհէն երբեք չէր շեղեր , ուստի ժողովրդեան մէջն մարդ մը յանկարծ կը խնդրէ որ Յիսուս հրամայէ իւր եղբոր , որպէս զի անիրաւութիւն չընելով իւր ժառանգութեան բաժինն իրեն տայ խաղաղութեամբ եւ արդարութեամբ :

Այս մարդն անշուշտ տեսնելով Յիսուսի բարձր գիրքն որ ունէր յաջ փողովրդեան , համարձակեցաւ այս պահանջումն ընել Յիսուսէն , բայց ինչպէս կ'երևի՝ որովհետեւ ընչաքաղցութեան ոգով առաւել Յիսուսի դիմած էր , ուստի Յիսուս թէ նորա այս մեղքը ցոյց տալու եւ յանդիմանելու , եւ թէ իւր անձին այդ օրինակ պաշտօն մը , այսինքն ուրիշներու այլ եւ այլ աշխարհային գործոց միջամտելով իշխանութեան ու փառաց չհետա-

(1) Եթէ խաղաղութիւն կ'ուզես , պատերազմի պատրաստ եղեր :

մտիլը յայտնելու համար կը մերժէ նորա այս պահանջումը կամ խնդրումը :

Հրէից մէջ կային դատաւորներ և իրաւաբարներ . այս մարդն երթալու էր նոցա և ոչ Յիսուսի որոյ պաշտօնն էր տարբեր ու շատ բարձր : Նա ճշմարտութիւն քարոզելով կը հարկէր արդարութեան ճանապարհն և հաւատացեալք՝ իւր օրինակին հետեւելով և իւր աւետարանին անստով՝ ոչ թէ միայն պիտի զգուշանային կռիւներէ և ատելութիւններէ , այլ և , եթէ երբէք իսկ ունենային իրարու դէմ խռովելու ինչ ինչ խնդիրներ , եղբայրաբար պիտի կարգադրէին , ինչպէս և Պօղոս առաքեալ ևս կը գրէ ըստ այսմ . Ա. Կորնթ. 2. 1—18 :

« Եւ ասէ ցնոսա . «Տեսէ՛ք եւ զգոյ՛ք լեռնի յամենայն ազանութեան . զի ոչ ի մթերից ընչից ուրուի իցեն կեանք նոսա » :

Յիսուս այս առթիւ ժողովրդեան յորդոր կը կարգայ զգուշանալու համար յամենայն ազահոլթենէ , այսինքն ամէն ճեպակ ազահոլթիւններէ , յաւելլով թէ մարդուս կեանք կախեալ չէ հարստութեանց ու ճոխութեանց քանակութենէն , այսինքն մարդուս հարստութեան չափը , թէ և մինչև իսկ անսահման լինի , կարող չէ մարդուս կեանք վրայ , որոյ վախճանն ճշդուած է Աստուծոյ , օր մը անգամ աւելցընելու : Արդ՝ երբ հարստութիւնք մեր երկրաւոր կեանք համար անօգուտ են , ո՛րքան ուրեմն մեր երկնաւոր կեանք համար անպէտ են , մանաւանդ երբ մտածենք թէ շատ անգամ այս հարստութիւնք արգելք իսկ են մեր հոգւոյն վրիպութեան , քանի որ զայնս առանձինն վայելելու սոսկ փափաքն ու անձուկն ունինք , և ոչ զայնս գործածելով ուրիշներու օգուտ ընծաւելու տենչն ունինք երբէք : Յիսուս առաւել աւելի իմն բացայայտ կ'ուզէ խօսիլ , ուստի կը յաւելու .

« Խօսեցաւ առ նոսա առակ մի եւ ասէ . «Առն ուրումն մեծասան ետուն անոյ՛ք տնտեսական : Եւ խորհէր ի միտ իւր եւ ասէր . զի՞նչ գործեցից , զի ոչ գոյ տեղի ուր ժողովեցից զարդիւնս իմ » : Եւ ասէ . Դիտե՛մ զի՞նչ արարից . քակեցից զտնտեսական իմ եւ եւս մեծամեծս շինեցից , եւ անոր ժողովեցից զգործեան եւ զամենայն բարութիւնս իմ : Եւ ասացից ցանձն իմ . Անձն , ունիս բազում՝ բարութիւնս՝ հաւբաւեալ ամաց բազում . հանգիւր , կեր , արք եւ ուրախ լի » :

Ինչպէս կերելի , այս առակի մէջ յիշուած մարդն իւր հարստութիւնը գիշած չէր այլ և այլ խարխուլութեանց ու անիրաւութեանց գիւմելով , այլ բնական իմն եղանակաւ , այսինքն իւր արտերն էին տուած իրեն առատ արդիւնք , ուստի էր հարստացած :

Այլ ինչպէս յաճախ կը պատահի , հարստութիւնն աւելի հոգ կը բերէ մարդուս . այս մարդն ևս կը մտածէ թէ ի՞նչ ընէ իւր այսքան հարստութիւնը , ո՛ր ժողովէ : Ո՛հ , չը յիշեր այս մարդն թէ իւր հարստութիւնը ժողովելու համար այրեաց և որրոց տուները կան , աղքատաց ու թշուառաց բերանները կան , անտէրունջ ու կարօտ մարացիներու գոգերը կան , ուստի անհզ սոյն պատգամն աստուածային այսպիսիներու համար է , թէ

« Անմիտ , յայտ գիշերի զոգիւր ի Բէն ի բաց պահանջիցն , իսկ պատասխեցեն՝ ո՛ւմ լինիցի : Նոյնպէս որ զանձն անձին , եւ ոչ յԱստուած մեծանայցէ » :

Անմիտ մարդ արդարեւ , որ ուտելով ու խրմելով և կարծելով թէ շատ տարիներ պիտի ապրի , իրեն համար պատրաստուած կը հա-

ւատայ այս ամէն բարիք , ամբարուած այո՛ իրեն համար , և ոչ թէ զայնա ուրիշներու համար գործածելով՝ փնտռելու իւր յաւիտեանական հանգիստն ու երջանկութիւն : Ի՛նչ զարմանալի բան , մարդոց իմաստուն կարծածը , որ իւր ծերութեան օրերուն համար կը պատրաստէ շատ բան , Աստուծոյ աչքին առջեւ անմիտ է , քանի որ այդ շատ տարիները ոչ թէ այս աշխարհիս մէջ պիտի վայելէ , այլ ի հանդերձեւումն , որոց ի վայելումն չի չինջ գործած է յատուի , և յանկարծական մահուամբ այլ եւս չէ ունեցած ժամանակ բարեգործութեանց : Այս է վախճանն ազահոլթերու , որք կը գիշեն գանձ իրենց անձին համար : Ծշմարիտ հարուստ նա է , որ կը պատրաստէ և կը գիշէ իւր հարստութիւնն ուրիշներու օրտին մէջ , բարեբարելով , որք կարօտ են :

« Ասէ ցաւակիտս իւր . « Վասն այսորիկ ասեմ ձեզ : մի հոգայք ընդ ոգւոյ թէ զինչ ուսիցիք , եւ մի՛ ընդ մարմնոյ՝ թէ զինչ զգնուցուի , զի ոգի առաւել է քան զկեանքուր , եւ մարմին քան զկեանք » :

Յանկարծ Յիսուս իւր խօսքն աշակերտաց ուղղելով կ'ուզէ արմատախիլ ընթել ազահոլթեան արմատն նոցա սրտէն : Նա որ իւր հոգեւոր պէտքերէն աւելի կը հոգայ ուրիշ պէտքեր , թող յիշէ թէ կեանքը կերակուրէն աւելի է ու մարմինը հագուստէն . արդ որովհետեւ Աստուած տուած է մեզ կեանք ու մարմին , ուրեմն պէտք է որ իրեն թողունք մեր կերակուրն ու հագուստ և այլ պէտքեր , որք չնչին բաներ են բաղդատմամբ մեր մարմնոյն ու հոգւոյն , որոց ինչպէս արարիչն է Աստուած , հարկաւ և հոգածուն է միանգամայն :

« Հայեցաւ ընդ ազուսա , զի ոչ տեսնեն եւ ոչ հնձեն , որոց ոչ գոն տեսնաւնք եւ ոչ համբարանցք եւ Աստուած կերակրէ զնոսա . ո՛րչափ եւս առաւել զձեզ որ լաւ էք քան զնոսա » :

Յիսուս երկնքի թռչունները , մանաւանդ ազահոլթերը , որք անստոր կենդանիներէն էին , Ղևտ. ԺԱ. 15 , յիշելով վերադառնալիս , ինչպէս թռչնի որ Աստուծոյ նախախնամական հոգածութիւնը կայ մինչև իսկ անստոր կենդանեաց վրայ , պէտք չէ որ մարդիկ ՉԱՓԱՋԱՆՑ հոգերու մատնուած՝ մոռնան Նորա անսահման ողորմութիւնն ի վերայ ամենայն արարածոց և չարաչար վարակուին ազահոլթեան սարսափելի մեղօք : Ուստի կը յաւելու միանգամայն .

« Ո՛վ ի ձեզ առ հոգալ՝ կարիցէ յաւելու ի հաւակ իւր կանգուն մի : Իսկ արդ՝ եթէ ի փոքուն չէք բաւական , վասն այլոցն զի՞ հոգայցէք » :

Մարդս իւր հասակը չլրնար մէկ կանգուն երկարել , որչափ որ և հոգ ընէ , որքան և աշխատի , արդ՝ մարդս այսպիսի ամենափոքր մէկ բանի քանի որ կարող չէ , ի՞նչու ուրիշ բաներու համար հոգ ընէ որք իւր կարողութենէն վեր են : Յետոյ ուրիշ կարճ ու կտրուկ մէկ օրինակաւ Յիսուս վերադառնալիս կը ջանայ զըստել մարդկային ընչաքաղցութեան ու ազահոլթեան մեղքին փափաքը :

« Հայեցաւ ընդ տեսանն , ո՛րպէս անէ , ոչ ջանայ եւ ոչ նիւրէ . ասեմ ձեզ , եւ ոչ Սողոմոն յամենայն ի փառսն իւր զգեցաւ իբրեւ զմի ի նոցանէ : Իսկ եթէ զխոսն՝ որ այսօր ի բացի եւ վաղիւ ի հնոց արկանելի , Աստուած այնպէս զգեցուցանէ , ո՛րչափ եւս առաւել զձեզ , քերականսք » :

Տէր Յիսուս թռչուններու մէջ ազահոլթ յիշելէ յետոյ թէ նա իսկ կը խնամուի Աստուծոյ , բոյսերու մէջ եւս շուշանը կը յիշէ , և կը յաւելու թէ Սողոմոն անգամ իւր հագուստներուն բոլոր գեղեցկութեամբն ու պատուականութեամբ և փառօք չհաւատարեցաւ շուշանին , որ դաշտի խոտ մ'է , ուրեմն մեր պէնիւն ու զարդարիւ , և առ այս ամէն աշխատութիւնը , անօգուտ են . արտաքուստ զարդարանք ու պաճուճանք ոչինչ են և չեն արժէր մեր շափազանց հոգացողութեանն ու աշխատութեանց . մարդուս ներսը պէտք է որ զարդարուն լինի Ա. Պետր. Գ. 3-4 :

« Եւ դուք մի՛ խնդրէ՛ք զինչ ուսիցէ՛ք կամ զինչ ըմպիցէ՛ք , եւ մի՛ զբաղուիք : Զի զայն ամենայն հեթանոս աշխարհի խնդրեն , այլ ձեր Հայր գիտէ , զի պիտի է այն ամենայն » :

Տէր Յիսուս երկու պատճառ ցոյց կը տայ չհոգալու համար այսօրինակ բաներ : Նախ որ հոգալով այսպէս , կը նմանինք հեթանոսաց , որոց բոլոր մտածութիւնն ու աշխատութիւն , փոյթն ու գործ այսպիսի բաներու համար է : Երկրորդ՝ վասն զի Աստուած գիտէ , ինչ որ պէտք է մեզ : Յիսուսի այս խօսքերէն բնաւ հետեւութիւն հանելու չէ թէ ուրեմն Աստուած զմեզ ծուլութեան կը յորդորէ . ո՛չ : Նորա անստու պատգամն է « Բեսարք երեսաց ուսել զհայ » : Այլ Յիսուսի այս խօսքերէն սա յայտնի է թէ հեթանոսներու պէս մեք աշխարհիս կապուելու չենք , զեղխութեանց ու չուայութեանց մէջ զառածելու համար հարստութիւններ գիշելու հոգն ընելու չենք , և ազահոլթեամբ մոլեղնելով , խուլ մնալու չենք մեր այն ներքին ծայնին որ զմեզ ի բարեգործութիւնս կը յորդորէ :

« Բայց խնդրեցէ՛ք զարխայութիւն Աստուծոյ , եւ այն ամենայն յաւելցի ձեզ » :

Փոխանակ հոգալու առժամեայ և մարմնաւոր բաներ , և զայնս ձեռք բերելու համար զանազան մոմտութիւններով և հնչունքներով մաշելու , մարդս եթէ ինքզինքը պարտաւոր զգայ Աստուծոյ թագաւորութիւնը փնտռելու և զայն Աստուծոյ խնդրելու , յայնժամ արդարեւ կը գտնէ ամէն բարիք , խաղաղութիւն և երջանկութիւն , ոչ թէ միայն այս աշխարհիս մէջ , այլ և ի հանդերձեւումն , ուր ամէն բերկրանք , փառք ու կեանք յաւիտեանական են և անփախճան : Այս է վաղուան ճաշու աւետարանի համառօտ մեկնութիւնն :

ՂԱՆԱՆ Վ. ՏԵՐ ՄԵՆԱՍԵԱՆ

Ա. Զ. Գ. «ԾԱՂԻԿ» Ի

Ի պիտութիւն մեր դաւառացի ընթերցողաց , այժմէն կը ծանուցանեմք թէ «Ծաղիկ»ի 12րդ թիւէն սկսեալ պիտի դադրեցնեմք յղել թերթերն այն ամէն բաժանորդաց , որոնք մինչև այն ժամանակ վճարած չը լինին բաժանեղինք : Մի անգամ ընդ միշտ կը յայտարարեմք թէ , մեր բոլոր ծախքերը կանխիկ լինելով , ապառիկ թերթ չ'եմք կարող զրկել , ուստի թո՛ղ չը նեղանան «Ծաղիկ»ի ծնօրինութեան գէ՛մ , եթէ ոմանց թերթերու առաքումը յանկարծ ընդհատուի : Վճարող բաժանորդք , ինչպէս ցարդ , այսուհետեւ եւս կանոնաւորապէս կ'ստանան իրենց թերթերն :

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

ԵՐՈՒԱՆԴ

(Դպրոցական յիշատակարանէս դրուագ մը)

Ա.

Ներսիսեան վարժարանին մէջ բարձրագոյն կարգի էն աղքատ աշակերտն էր ան. քսան տարու կար. խոշոր գլուխով, փոքր ու խորունկ աչուքներով, ցից ու տոգոյն այտերով, կըր կզակով, արծուի քիթով, դէմք մը վերջապէս որ առաջին նայուածքին կը մատնէր թէ ինք թշուառութեան մէջ ծնած, թըշուառութեամբ ապրած էր, ու թշուառութեամբ ալ պիտի մեռնէր։ Այն ատեն մին էր նա Բնթերցասիրաց ընկերութեան պաշտպան-եալներէն, այն ընկերութեան որ՝ իւր քաջախոհ և լրջամիտ անդամոց բարեոք յանձանման ի շնորհս՝ սոսկալի հոգեվարքի մը ճիրաններուն մէջ ծխած ծնգած, մերձ էր քարուքանդ լինելու, այլ փառք չտալով ճարտար բժիշկներու որք ճշմարտութեան ցին, ու սկսաւ վերստին շնչել ընկերութիւնը։ Հէք մայրն աղաչած, պաղատած էր այն յաւակնայեղ անդամոց, որք իրենց քիթին ծայրով վերջապէս զիջած էին գիրք ու հա-գուստ հայթայթել իր որդւոյն. իսկ ուտեստ. իրաւ է թէ ընկերութիւնը այդ մասին պատասխանատու չէր. ուստի ցերեկները միայն հաց կ'ուտէր նա, չոր ու ցամաք, շատ քիչ անգամ պտուղով ու պանիրով։ Դասերուն մէջ գէշ չէր, մանաւանդ լաւ գիր ունէր։ Մեր միւսին սեւ մօրուքով երկայնահասակ մարդ մը, աղէկ չէր հետը, գէշ աչքով կը նայէր անոր, չեմ գիտեր ինչո՞ւ. խեղճ մը, թշուառ մը լինելուն համար գուցէ։ Ծնար-տութենէ չը խոտորելու համար, պարտաւոր եմ խոտորվանի թէ մենք ալ շատ գովելի ընթացք մը չունէինք անոր նկատմամբ. սը-րահին մէջ հետը կ'իյնայինք, պարտկը կը չարչիկէինք, փողոցը հոյ հո՛ւչ կ'առնէինք։ Բարեբաղդաբար կորովի իրան մը ունէր. ան-տըրտունչ կը տանէր ամէն անարգանք, ամէն յանդիմանութիւն, գուցէ սա համազումը թէ ինք արդէն իսկ ծնած է յար խոշտանգուե-լու, յար չարաշարուելու համար։ Մասնաւոր մտերմութիւն մը ցոյց կուտար ինձ, թէ ի՞նչ պատճառաւ՝ չեմ գիտեր. միայն թէ երկու-քիս անունն ալ Երուանդ էր, և իրարու քով կը նստէինք։

Օր մը երբ Մօնթէ-Քրիսթոյի վէպն կ'ըն-թեռնուէինք միասին անյագաբար, յանկարծ ընկերութեան մէկ քանի անդամներ եկան ու Երուանդը առին տարին։ Այլ եւս չեկաւ նա վարժարան. ես ցաւեցայ շիտակը, ընկերներս ալ ցաւեցան, անչուշտ վասն զի զրկուեցանք մեր զուարճութեան ձրի առարկայէն. ո՞վ պատանեկան տխուր տգիտութիւն։ Ուրիշ օր մը, երբ Պօլիս կ'երթայի, չողենաւին մէջ տեսայ զինքն. դպրոց չը գալուն պատճառը հարցուցի։ Ըսաւ թէ մասնագիտական վար-ժարան մը գրեր էին զինքը. դէմքը գիտեցի. գոհ չէր երեւեր, տխուր էր և խուս ինչ նի-հարցած. և ի՞նչպէս չը տխրեր հէք աղան, քանի որ մայրն օրն ի բուն տատելով հոյ կը կերցնէր իւր քսանամեայ որդւոյն։

Ամբողջ տարի մը չը տեսայ զինքն. Աւագ հինգշաբթի օր մը եկեղեցին իրեն հանգիւղե-ցայ. ձեռքս սեղմեց ջլածքօրէն, գործով ան-հուն ցոյցով։ Անգամ մը վերէն վար չափը-ժեցի զինքն, շնորհքով հագուած սգուած էր։

— Շիքցեր ես, Երուանդ, ըսի խեղալով։
— Հը՞. . . իրա՞ւ. գործի եղայ։
— Ի՞նչ, դպրոցէն ելա՞ր, գոչեցի վշտա-յայտ զարմացմամբ։

— Հասաւ ի՞նչ պիտի ընեմ, ըսաւ խուլ ձայնով, խեղճ մայրս. . . վերջապէս ելայ։
— Է՛յ ի՞նչ գործի եղար նայինք։

— Գրաշար, պատասխանեց, ու աների ոյթ եղաւ եկեղեցւոյն հոծ բազմութեանը մէջ՝ մե-լամաղձոտ ու սարսուլի ակնարկ մը նետելէ յետոյ վրաս։

Գրաշար։ Ահա մի մութ ու թախմալի ար-հեստ ուր կը թառամին ամէնէ՝ զուարթ ու կորովի խառնուածներն իսկ, հոգին կը նսե-մի, սիրտը դառն ու ծովիւն մը կը հագնի, զգացումները կը մերկանան իրենց փափու-թիւններէն. այդ արհեստին մէջ՝ որ ըստ ինք-եան կարի վսեմ է և սուրբ՝ մի բան կայ ան-հասկանալի և տխուր։ Ու է մի ստոր ար-հեստի անուն առաւել հեշտ ու հաճոյ կը հնչէ ակա՛ջի քան այդ գրաշարը։ Գրաշարու-թիւնը, ը՛հ, այդ ալ արհեստս ըլլայ, կ'ը-սէր յոռետեսին մէկը, ամսական 300էն վեր չեղնէր. ասկէ զատ, գրաշարները հիւանդոս կ'ըլլան։

Եւ Երուանդ իւր սեաւ բաղդէն քշուելով մղուելով կը նետուէր այդ արհամարուած ար-հեստի գիրին՝ չուտելու համար իւր մօրկանն պատառ մը չոր հացը, չը տեսնելու համար նորա աղէյոջ տառապանքը։ Թշուառ իր ա-պագան մեղացուցեր էր։ Այլ առջի դպրոցական վիճակին բաղդատմամբ հիմակ սա առաւելու-թիւնն ունէր որ խիղճը հանգարտ էր. իրիկ-ւընէ իրիկուն օխտ մը հաց և քառուս բա-րայի կամ պանիր կամ՝ քալիկ ֆլիպսի տուն կը տանէր. բա՛ւ էր իրեն համար առ այժմ այսքանը. վստահ էր թէ մայրն այլ ևս չէր ձգտուիր։

Բ.

Մայիսի վճիռ ու սոյժառ երեկոյ մ'էր։ Չըքսալընի մօտ Այազմա կոչուած նկարչական ձորին դալարաւոր առւելին վրայ ընկողմա-նած՝ կը դիտէի երազացնող այն մեղամաղձիկ մթութիւնը որ տակաւ աստ անդ կը սպըր-դէր, խորութիւնները կը լեցնէր, ժայռերու անկիւնները կը մրտէր, ու հեռագէտէ իւր մէջ կ'ընկուէր ձորակին ակնահաճոյ կանա-չութիւնը, մինչ ճաճանչեղ աստղն լեռանց կոհակներուն ետեւ կ'իտովին թափած՝ քիչ քիչ կը ժողվուէր ծիրանագեղ գազաթնրէն իւր ոսկի վարսերուն միացորդները, հորիզո-նէն անդին թոթուելու, արեւելու համար զայն. լեռան կողին վրայ բարձրացող ծա-ռերուն նուրբ սօսաւիւնը այս խորհրդաշա-ւէր մթնշաղկին վսեմ հոյուութիւն մ'ալ կ'ըն-ծայէր։ Այդ լուսկեաց ձորին մէջ ոչ ոք կար- բնութիւնը քաղցր մրափ մ'ունէր, որ ինձ ևս կը փոխանցուէր։ Բնա՛ւ յոյզ, բնա՛ւ սար-սուռ. Յանկարծ ոտքի չիսթ և տրագ տրոփ մը արթնցուց զիս հեշտալի թմրիկէս. ետիս գարձայ մեքենաբար, և ի՞նչ տեսնեմ. սոս-կալի կերպով դեղնած և երկիւղէն դուրս ցցուած աչքով մարդ մը դէպ ինձ կը վա-ղէր հեւ ի հեւ. իսկոյն ցատքեցի ելայ տեղէս դողա՛լար, այլ տակաւին քայլ մը չառած, թշուառն՝ խոնջ ու անզօր՝ օրհասական «Պ» մ'արձակեց և զանգուածի մը պէս իյնալով՝ սկսաւ հեծել ու հեւալ։ Աղաշար միացի ի տես այդ ծանօթ դէմքին. Երուանդն էր. ի՞նչ ընել, ի՞նչ խօսիլ։ Նորա այդ յոյժ ար-գահատելի վիճակն լեզուս կապկպեց. սակայն

յոյժի առաջին վայրկեանն անցնելէ յետոյ՝ մերձեցայ։

— Երուանդ, ըսի, ծայրն հանգարտ պա-հելու վսեմ ճիգով մը, ի՞նչ ունիս, ի՞նչ ե-ղաւ։

Գլուխն ինձ դարձուց. ժայռն իսկ պիտի ցնցուէր այդ խոլոր մոլոր նայուածքէն, իսկ ես նուազում մը զգացի վրաս։

— Ա՛ն, ա՛ն, մրմռաց, հոս չէ՞, չեկա՛ւ ան։

— Ո՛չ, այստեղ ես և դուռն կանք, ան ո՞վ է։

— Դանակով մարդը որ ետեւէս կը վազէր. իսկ և իսկ կռահեցի թէ ի՞նչ պատահած էր. փութացի սիրտ տալ նմա։

Անանկ մարդ չը կայ հոս, եղբայր, ըսի ո-գեւորիչ շնչով, երեւակայութիւնդ խանդա-րեր է, ե՛լ նստէ, սիրտ ա՛ռ, տղայ ես ի՞նչ ես։

Բարեկամի մը ներկայութիւնը, վառնդին անհետացումը, ու ծայրիս լրջութիւնը կեր-պիւ իւր վանեցին իւր երկիւղները և դող-գըղալով շտկուեցաւ։

— Ըսէ՛ տեսնե՛ք, Երուանդ, ի՞նչ պատա-հեցաւ, հարցուցի։

— Եղբայր, ըսաւ. դողդոջ ծայրով, լեռնէն վար իջած ատենս յանկարծ մարդ մը վրաս յարձակեցաւ՝ ձեռքը դաշոյն մը, բոլոր ու-ժովս սկսայ վազել, ան ալ ետեւէս մինչև սա գիմացի ժայռին առջևը վազեցինք. երբ տե-սաւ որ դէպ ի քեզ կուգամ, անմիջապէս ճամ-բան փոխեց. . .

— Սակայն դուռն հոս ի՞նչ գործ ունիս աս ատեն։

Դառն ժպիտ մը, իւր ճակատագրին պէս մութ և դառն, անգոյն շուրթերը փոթեց, և երեսս նայելով մեղամաղձօրէն՝

— Ամէն գիշերուան ճամբաս է աս, ըսաւ, առտու իրիկուն քալանակ ուխտի. օրը 60 փարս կը վառակիմ, գէ՛շ է։

Չը կրցայ առարկութիւն մ'ընել, այնքան սաստիկ էր յուզումս ի լուր այս աղէտալի յայտնութեան. օրական մի քանի փարսի խնայողութեան փոխարէն կեանքը զոհ պիտի տար թշուառը, և արդէն իսկ մահացու չէ՞ր երկիւղի այն ուժգին հարուածը զոր նա կը-րած էր։ Տուն դարձանք, ես՝ տրտում, ան՝ դանդաջուն։ Այն գիշերը սոսկալի մղձաւա-նչի մ'ենթարկուեցայ, երեւակայութեանս հե-ռակէտին վրայ ցցուած միշտ ունենալով եր-ուանդին դիտկայիս տեսուան դէմքն։

Երկու ամիս յետոյ իմացայ որ Երուանդ ծանր հիւանդ է. շատ չը դարմայայ. արդէն կ'սպասէի. Նուպար-Շահնազարեան վարժա-րանը կը նստէին. . . ձրիապէս. Լուսաւորու-թեան այս հոյակապ տաճարի անցեալ նախա-նէի վիճակն ողբալի հակապատկեր մ'է արդի վիճակին հետ։ Անցնինք այս խեղիւրները։ Ելայ գացի. . . թէ և յանկամս. Ներս մտայ սենե-կէ մ'ուր ո՛չ բաղմոց, ո՛չ աթոռ, ո՛չ վարա-գոյր կար։ Գարշելի բուրում մը պինջքս խը-տըղտելով՝ սեմին վրայ գամեց զիս խեղցը-նոր. ակնարկ մը նետեցի սենեկին չորս բոլո-րը. անկիւն մը կին մը կծկտած էր, ձեռքին մէկը ծունկին վրայ, միւսով՝ ծնօտը բռնած. գիտաճառաղ գլուխը կանոնաւոր կերպով կը ձօճէր, ու թեթեւ հծծիւններ կուրծքէն կը թռէին. պատռտած շրջադեհստին ծերակրէն միտերը և աղոտ շապիկին կտորները կ'երե-ւէին։ Երուանդին մայրը լինելու էր այս թըշ-ւառուհին։ Իսկ սենեկին միւս կողմը, ողոր-մելի խշտեկի մը վրայ, տեսայ ցից ու խոռո-չաւոր ոսկրներու զանգուած մը՝ ամբողջուած

չարաւագոյն մօրթի մը մէջ որ հազիւ շունչ կ'առնէր կուտար . դէմքը բոլորովին պարպը- ուեր էր , այտերը անհետացեր էին , անփայլ աչերը ակնակապիճներուն յատակը իջեր ու քիթն ու ականջներն ալ չոփ չոր կտրեր էին : Երուանդն էր ան , զոր անագորոյն մահն վա- ղուց իւր ճանին էր անցուցեր : Փախա՛յ , Զորս օր յետոյ մեր տան առջևէն դագաղ մ'անցուցին՝ խարիւղ տէրտէրի մ'առաջնոր- դութեամբ ու դձուճ ծածկոյթով մը ծած- կուած : Անծանօթ բնազդ մը դուրս հրեց զիս տունէն և սկսայ հետեւիլ դագաղին՝ զոր մե- ռելակիրը վազն ի վազը կը տանէին . քանի մը ծերունիներ , մեռեալին բարեկամներէն , կը մուտային այս անվայել շտապումին դէմ : Բայց ո՞վ ականջ կը կախէ : Քառորդ մը յե- տոյ երուանդ հողին մէջ պառկած էր :

Մօտեցաւ իւր դպրոցական ընկերներէն միոյն հետ խօսած տունն իւր խօսքը եղաւ :
— Ի՞նչ եղաւ անիկա , հարցուց :
— Մեռա՛ւ , չ'են գիտեր :
— Չ'է՛ , ի՞նչ փոյթս , ըսաւ ահարկու դառ- նութեամբ :

ԵՐՈՒԱՅԻ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՄԻ ՔԱՆԻ ԲՈՊԷ

Հ. ԱԼԻՇԱՆԻ «ԱՅՐԱՐԱՏ»-Ի ԷԶԵՐՈՒՄ

Ուրախ սրտով թերթում եմ բազմավա- տակ Հ. Ալիշանի վերջին և փայլուն աշխա- տասիրութիւնը—Այրարատը :

Ամենից առաջ , բնական է , գեղարուեստն է գրաւողը . ես էլ դեռ պատկերներն եմ դի- տում , և այն՝ իմ ծննդավայր գաւառինը :

Ահա Արագածոտն գաւառը , ուր են Տե- ղերք վանքը , Անրերդը , Բիւրականը , անմահ Փարբեյու . ծննդավայրն իւր Լազարավանով , և այլն :

Ախա՛ն , որ բազմաշխատ Ալիշան հօր գոր- ծակուններն այս բնագաւառումը բարեխղճօ- րէն չեն կալել գործին , յիշեալ տեղերից և ոչ մի պատկեր չեն տուել : Եւ շատ էլ լաւ է ե- ղել . երանի թէ և ոչ մի պատկեր չլինէր , կամ կանոնաւոր լինէր :

Ահա թէ ինչո՛ւ :

Արագ . ծոտն գաւառի նշանաւոր վանքերից մինն է Մոզնու . Ս. Գէորգայ ուխտատեղին՝ Աշտարակ գիւղի մօտ . բանում ես «Այրարա- տ»-ի 182 էրեսը և գտնում մի վանք «Մուղ- նի» ստորագրութեամբ , որ ոչնչով նման չէ Մոզնու մենաստանին :

Բանից դուրս է գալիս , որ Թիֆլիս քաղա- քի Մոզնու եկեղեցին իւր Գայրանեան դպրո- ցով տեղափոխուել է Արագածոտն գաւառը , Վրաստանից ի Հայս :

Այդ միևնոյն վիճակին ենթարկուել են և Արագածոտն գաւառի սրբավայրերից շատե- րը : Օրինակի համար՝ Այրարատի նոյն ծաղբի մէջ , միայն միւս 183 էրեսին , Սպասի եկե- ղեցում Մոզնու կոչուած սրբազան անօթնե- րից միակ աջը փոքր ինչ նման է Մոզնու վան- քումը գտնուած Ս. Գէորգայ աջին . միւսները ուրիշ եկեղեցու սպաններ են :

Դարձնում ես 185 էրեսը և գտնում ես մի փոքրիկ մատուռ՝ Ս. Մարիանէ մասուն յԱռ- քաւակ կոչումով , որ միանգամայն նմանու- թիւն չունի իմ ծննդավայրի Ս. Մարիանէի բարձրագագաթ մատարանը :

Թերթում ես գտնելու Աշտարակից մի ժա- մաչափ հեռի Օջական գիւղում հայ տառերի

անմահ ստեղծող Միսրովբայ սրբարանը , ուր մի քանի տարի սրանից առաջ մի կիսախար- խուլ տապանաճև տաճարի պատերն էին կանգնած , իսկ վերջերս երջանկայիշատակ Գէ- որգ Գ. Կաթողիկոսի քրտնաջան աշխատու- թեամբ մի հրաշակերտ կոփածոյ քարից վանք կառուցուեցաւ : Այրարատի 193 էրեսում Ս. Մեսրովբայ վիպարանի տեղ եկեղեցի եւ գե- րեզման Ս. Մեսրովբայ յՕշական անունով մի բոլորովին ուրիշ վանքի պատկեր է դրած :

Գտնում ես Վաղարշապատում 205 էրե- սում Վանաւանց Վաղարշապատի պատկերը , ուր Պարսից մզկիթն է իւր միւսարէյով : Այդ տեսարանը ոչ այլ ինչ է , եթէ ոչ Երևան քա- ղաքի հրապարակի և վաճառանոցի ճակատը , որ ետեից փայլում է չքեզօրէն պարսկական Բալախի կոչուած մէջիդը , հեռուումն էլ , դէպ յարեմուտք , Ս. Սարգիս հայ եկեղեցին է երևում : Իսկ հրապարակի աղօթատները երևանում տարին մի քանի անգամ այգալիսի պաշտօնական բարեմայթութիւններ են ա- նում նշանաւոր տօներին :

Արդարեւ կան Այրարատի էջերում էջմիած- նի մի քանի ճիւղ . կենդանագիրներ , որոն- ցից մէկն է 211 էրեսի մեր մայր տաճարի իս- կական կենդանագիրը , բայց այդտեղ ևս ան- խիղճ նկարիչն է վանքի մօտ մի քանի վար- դապետների պատկերները խեղկատակել . դը- րանք Հայ վարդապետի պարկեշտ տարագի , այսպէս ասած , կարիկասուրան և ոչ պատկերն են . ինչպէս որ անձուռնի է նոյն տեղումը 210 էրեսի Էջմիածին անունով ծովի ալիքների վը- րայ լողացող վանքանման պարսպապատ շէնքը :

Այրարատի 235 էրեսի վրայ նկարուած է Ս. Գայրանէի վիպարանը իւր կաթողիկոսաց հանգստարաններով և տակը ստորագրուած է Շուկակաք եկեղեցի Ս. Մարիանէի Վանաց . իսկ Շողակաթի վանքը 237 էրեսում անուա- նած է եկեղեցի Ս. Հռիփսիմեայ , մինչդեռ Ս. Հռիփսիմի վանքի պատկերը գրուած է 242 էրեսում եկեղեցի Ս. Գալանեայ անունով :

Ահա սրանք են Արագածոտն գաւառի պատ- կերների անհեթեթ դասաւորութիւնները : Զերծ չեն այսպիսի խառնափթիթութիւննե- րից Այրարատի միւս գաւառներն էլ , որոնց վրայ խօսելն ես ինձ թոյլ չեմ տալիս , թող- նելով աւելի քաջածանօթ բանասէրներին :

Աւելորդ չեմ համարում իրրեւ ապացոյց մատնացոյց անել Վարաճնունեաց գաւառի Քարվանսարայ գիւղի տեսարանը 281 էրե- սում՝ Քերվանսարայ գիւղ ի Վարաճնունիս կոչումով : Ծաղկունեաց , կամ որ նոյն է , Վարաճնունեաց Քարվանսարայ գիւղը գետ- նափոր աներից շինուած մի հասարակ գիւղ է , ուր բաց ի մի քանի ուռենիներից՝ Հրազդանի ամուս րուսած՝ ուրիշ տունի չկայ , ներկայ տեսարանն է Ղազարի գաւառի Քարվանսարայ գիւղն իւր անտառաշատ և չքեղ դիրքով ու Աղստե գետով :

Այրարատի վերոյիշեալ թերութիւնները ցոյց տալով ես մտադիր չեմ եղել ոչ ոքի մե- ղադրել . ամենքիս քաջ յայտնի է հնագաւա- րեան Նահապետ ծերունու անխոնջ աշխատա- սիրութիւնը . նրա երկերը անմահ պէտք է մնան հայ գրականութեան մէջ և առաւել գին ու արժէք պէտք է ունենան ապագայի համար . քան թէ այն բնագիրները , որոնցից Հ. Ալիշանը օգտուել է . այսինքն ոչ ոք կա- րիք չի տեսնիլ Հայոց բնագաւառի ուսումնա- սիրութեան գէպընում գիմելու որ և է ան- նշան ճանապարհորդի , նկարագրողի , վիպա- սանի և այլ ցաք ու ցրիւ գրուածքների , երբ

այդ բոլորն իւր մէջ ամփոփած ունի չքեղա- տիպ Այրարատը՝ պսակուած Հ. Ալիշանի անմահ անունով :

Յաւալի է ուրեմն , եթէ արժանաւոր մե- ծաքիրտն վաստակաւորի առաջիկայ Սիւնիք երկասիրութիւնն ևս Այրարատի դժխեմ բաղ- դին հանդիպի , ինչպէս ասում են , Այրարա- տի խաչովը խաչուի :

Քանի ուշ չ'է , հարկաւոր է չարիքի առաջն առնել . ցանկալի էր , ի հարկէ , եթէ ժըրա- ջան Մեղուն ինքնին հնարաւորութիւն ունե- նար թռչել իւր սիրելի բուրաստանի բազմա- բոյր ծաղիկներից անձամբ մեղր պատրաստե- լու . բայց մինչ այդ անկարելի է , վատ չէր լինիլ , եթէ Միսթարեան յարգոյ միարանու- թիւնը , փոխանակ պատահական դործակալ- ների դիմելու և նիւթեր ու պատկերներ խնդրելու , իւր սեպհական նկարագիրն ու լուսանկարիչն ուղարկէր , ժողովել տար ոչ թէ վայր ի վերոյ թռուցիկ տեղեկութիւններ ու պատկերներ , այլ ճշգրտոյն և մանրամա- սըն տեղեկութիւններ և այդ ամենը սիւնէր մեծահանձար արդիւնաւորողի առաջ՝ կարգի բերելու և անմահացնելու : Այդպիսով թէ Սիւնիքն առաւել ճիշդ կը լինէր և թէ Սի- սունան , Շիրակի , Այրարատի և Հ. Ալիշանի միւս տեղագրութեանց սխալանքներն ու թե- րին երկրորդ տպագրութեան ժամանակ ուղ- ղուած կը լինէին :

Ասածներս երեւակայութեան արգասիք չեն . արդէն իսկ , ինչպէս լսում է , պատահական Հայ և օտարագրի լուսանկարների ու թուղթ մրտտոյների հետ ձրի կամ չնչին վարձով բանախօսութիւններն սկսուել են . իսկ այդ առաւել քան անկարելի է . այդ՝ Հայ գրագէ- տի ջերմ հաւատը դէպի Հ. Ալիշանի բազմա- փորձութիւնն՝ ի չարը գործ դնել կը նշանա- կէ :

Եթէ ժամանակս ներէ , կը պարագեմ Այրա- րատի ինձ ծանօթ աշխարհների բնագրի ու- սումնասիրութեամբ . նախապէս ասում եմ , որ բնագիրն ևս գերծ չէ մեծամեծ սխալներից :

Ցանկալի էր , սակայն , որ ինչքան կարելի է , Այրարատի վրայ քննադատութիւններ չատ երևան գային . այս երկիրն արժանի է խո- րագնին և լուրջ ուշադրութեան :

(Նոր Դար)

Պետր Պառետանց

ՏՈՒՐԻՍՏԻ ՔՕԼԵ

ԵՒ

ՀԻՄԱՆՍԻ ԴԱՐՄԱՆԸ

Մի քանի շաբաթ է ի վեր շատ կը խօսուի Տոք . Քօլսի և իւր գիւտին վրայ , որով կը կարծուի թէ հիւժախտի բժշկութիւնը վերջ- նականապէս գտնուելու մօտ է :

Տոք . Քօլս ծնած է 1843 դեկտեմբեր 11ին ի Քլաւջթալ ուր առած է նաև իւր նախնա- կան ուսումը . ուրեմն ճիշդ 3 տարիէն գի- տական աշխարհը լալդ պիտի ունենայ տօ- նելու իւր ծննդեան յիսնամեակն : 1862 էն 1866 Քէօթինկի համալսարանին մէջ ուսաւ բժշկութիւնը և յետոյ հաստատուեցաւ ի Բօ- դէն : Մի քանի տարի վերջ Բրօփէսօր անուա- նեցաւ և թոքախտի սկզբնապատճառը գտնե- լու համար սկսաւ իւր աշխատութիւններն . յաջողեցաւ գտնել պապիլը (թոքախտին միջ- բոլոր որ փոքր գլանիկի մը ձևն ունի) զոր ուսումնասիրելով և նկարագրելով , որոշակի հաստատեց ու լուսարանեց գիտութեան այդ

մասը, և հիւժախտին ալ միևնոյն պատիւէն յառաջ դարձ իմացուց։ Այս աշխատութիւնը իւր համարու հոգակեցին, և 1880ին Բրուսսէլի կառավարութիւնը Հնդկաստան զրկեց զինքը՝ պաշտօն յանձնելով ուսումնասիրել անդ հնտախտն և գտնել նորա սկզբնական պատճառները։ Այս անգամ ևս փայլուն յաջողութիւններով պսակուեցան իւր ջանքերը, վասն զի կարող եղաւ գտնել նաև այդ համաճարակին գլխաւոր պատճառը, զոր Գոմա-պասիլ կոչեց՝ նորա ստորակէտի ձեւոյն համար։ Այսպէս ուրեմն, Քոխի աշխատութեանց կէտ նպատակին եղած է գտնել համաճարակներու սկզբնապատճառները։

Մինչեւ ցայս վայր բժշկական աշխարհը, դարձեալ իւր շնորհիւ, գիտէր թէ թոքախտը միջոցներէ յառաջ կը գայ որոց ներկայութիւնը թոքերու մէջ, հիւժախտի երեւութից յաջորդութիւն մը կը պատճառէ։ Բայց զայն դարմանելու համար դարձեալ անցելոյն խորխորտանները կը կրկնէին։ Քոխ իւր հրաժեշտը մատոյց աստարէզին, և գտած թոքախտի միջոցները գիտական միջոցներով անուցանելով, անոնց վրայ քիմիական հակադեցիկներ փորձեց, մինչև որ, ըստ ամենայն հաւանականութեան, կրցաւ պասիլին զարգացումն արգելել։ Այդ արգիւնքը ձեռք բերելու համար խոճկորակներու ներարկեց այդ միջոցը և կատարեալ հիւժախտաւորներ ըրաւ զանոնք. ապա իւր քիմիական հակադեցիկները փորձեց և խոճկորակները բժշկուեցան։

Յայնժամ միայն իւր փորձերն սկսաւ մարդոց վրայ. հիւանդանոցին մէջէն ընտրեց իւր հիւանդները, որք թէև սակաւաթիւ, սակայն բաւական էին իւր գիւտը հաստատելու։ Այդ ձեռնարկն ալ յաջողեցաւ, և այժմ փոխանակ մի քանի հիւանդներ խնամելու՝ կը հրահանգէ աշխարհիս չորս ծագէն իրեն դիմող հազարաւոր բժիշկներ։ Բրազիլեան պարզ գրեթէ մը, մի քանի կաթիլ հեղուկով և ահա՛, կ'ըսուի, հիւժութիւնը կ'անհետանայ։

Եւ սակայն Քոխ իւր գաղտնիքը դեռ երկու բժշկաց միայն յայտնած է. պարտիմք սպասել առաջին անգամ իւր ներարկումն ընդունող հիւանդաց կատարեալ ապաքինման, որպէս զի կարելի լինի համալուծ գոյացնել թէ արդարեւ գտնուած է հիւժախտին դարմանը։

Ահաւասիկ նոր գիւտ մ'որ՝ եթէ իրականանայ՝ գիտութեան ականակուռ թագին վրայ նոր ադամանդ մ'ևս պիտի աւելցնէ, և յաւէտ անմահացնէ իւր հնարիչն։

Վ. ԳԱԼԲԱՔՃԵԱՆ

ՀԱՆՐԱԳԻՐ ՀԱՅ ԵՐԵՒԵԼԵԱՅ

ԱՌ ՎԵՋ. ՍՈՒԼԹԱՆՆ

Երեւոյթի ա ու թուրք լրագիրք հրատարակեցին Հայ երեւելից կողմէ առ Վեհ. Սուլթանն մատուցեալ հ. Երագոյ մը հետեւեալ պատկերը.

Անձինք ոմանք աստ անդ համարձակած են ձեռնարկել ապօրէն հրատարակութեանց և գործողութեանց, Հայ հասարակութեան փրկուելու և շահուց վնասող նպատակի մը ծառայելով, միանգամայն նպատակ ունենալով իրգելու Հայ հպատակաց Օսմանեան կա-

ռավարութեան հետ ունեցած դարաւոր հաւատարմութեան կապերը, և այս կերպիւ աշխատելով խաբել պարզամիտները։

Այդ անձինք Հայ հասարակութեան ամենափոքր մէկ մասը կազմելով, բնաւ որ և է հանգամանք և արտօնութիւն չունին յանուն Հայ հասարակութեան գործելու։ Այս անձանց մէջ կարեւոր անձնաւորութիւն մը չը գտնուին ապացոյց է թէ Հայ հաւատարիմ հպատակներն չեն ծառայեր նոցա նպատակին։

Հայ հաւատարիմ հպատակներն 500 տարիէ ի վեր Ձերդ Վեհափառութեան Օգոստոսիան Նախնեաց բարձր հովանոյն ներքեւ ապրելով, պահպանած են իրենց կրօնը, լեզուն, ազգութիւնն, և երջանիկ ու անդորր կացութեան մ'արժանացած են։ Հայք առ այս իրենց ամէնէն նուիրական պարտականութիւնը համարած են հաւատարմութիւն առ Օսմ. կառավարութիւնն և ասոր փոխարէն արժանացած են կայս. կառավարութեան վստահութեանն ու պաշտպանութեան։

Մանաւանդ այս դարուս մէջ, շնորհիւ մեր Օգոստ. Վեհապետին ընդունուած այնչափ օգտաշատ արդիւնքներ՝ Ձերդ Վեհափառութեան բարեբաւարիկ գահակալութեան օրէն ցայսօր ծառայած են, առանց բացառութեան, բոլոր կայսերական հպատակաց բարոյական ու նիւթական յառաջընթացութեան։ Տարակոյս չկայ որ Հայ հաւատարիմ հպատակք այսուհետեւ եւս պիտի արժանանան կայսերական շնորհաց։

Հայ հաւատարիմ հպատակաց ամենամեծ փառաքն է ամենայն ապահովութեամբ ու անդորրութեամբ ապրիլ շնորհիւ կայս. կառավարութեան գթութեանն ու արդարութեան։

Ձեր Վեհափառութեան ամենախոնարհ ծառայք.

(Սոսրագրութիւն)

(Փառանք) Ելմտական նախարար Յակոբ, Ծերակուտի անդամ Արարհամ, Արտաքին գործոց նախարարութեան խորհրդական Տատեան Յարութիւն — (Պէյքեր եւ Էֆէնսիք) Դատական նախարարութեան խորհրդական Վահան, Ծերակուտի անդամ Սէրվիլին, Պետական խորհրդոյ անդամ Ապրո, առաջին ճարտարագետ Սարգիս Պալեան, Պետական խորհրդոյ անդամ Նուրեան, Բէժիի քոմիտէի ներքին Սարգիս Համամեան, Բ. Դրան իրաւագէտ խորհրդական Գարրիէլ Նորատունկեան, Մաքսուտ Սիմոն, Արտաքին գործոց նախարարութեան խորհրդականի օգնական Իլիաս Չայեան, Արտաքին գործոց նախարարութեան հաշուակալ Դրիգոր Խըտըրեան, Հրապարակութեանց Դիւանին տնօրէն Օհան Պաղտատեան, Վճռաբեկ տտեհի անդամ Կարապետ Խումարեան, կայս. պալատան խորհրդական բժիշկ Տիգրան Փեչտիմալեան, կայս. շէնքերու ճարտարագետներէն Յովհաննէս Ազնաւորեան, վառօդապետ Պոլոս պէյլի որդի Աւաքել, Արիկ Ունեմեան, Ապահովութեան Սնտուկի արկղակալ Յովհաննէս Փափազեան, Ապարապետի Դրան թարգմանութեանց սենեկին տնօրէն Միքայէլ Մամիկոնեան, Մաքսուտ Սեպուհ, առեւտրական երկրորդ դատարանին նախագահ Թովմաս Խորասանեան, Կիւլպէնկեան Սարգիս, վերաքննիչ տտեհի անդամ Գարրիէլ Դարրիէլեան, առեւտրական առաջին դատարանին անդամ Տիգրան Եւսուպեան, Յովհաննէս Էսաեան, Մատթէոս

Ունեմեան, Անտոն Համեան, Տիգրան Կիւմիւշ-կերտան, Առեւտրական սենեկի անդամ Մանուկ Ասլանեան, փաստարան Աղեքսանդր Մէրիէմբուլի, փաստարան Աւետիս Գոլդեան, Հարենց Նշան, Միքայէլ Մոմեմեան և Բարսեղ Հալաճեան։

*

Այս հանրագոյն ի պատասխան կայս. պալատան առաջին քարտուղարը հետեւեալ գիրքն ուղղած է հանրագիրն ստորագրող Վսեմ. Յակոբ, Արարհամ ու Յարութիւն փաշաներու, Վսեմ. Վահան Էֆէնտիի, Վսեմ. Սարգիս պէյ Պալեանի, Վսեմ. Ապրո Էֆէնտիի, Վսեմ. Սարգիս Էֆէնտիի Համամեանի, Վսեմ. Մաքսուտ Սիմոն պէյի և այլոց։

« Ձեր կողմէ միանալոյն պատրաստուելով Վեհ. Սուլթանին մատուցեալ հանրագիրը ցուելը յայտնէր թէ մէկ քանի անձինք ձեռնարկած են պարզամիտներ խաբել, Հայ հաւատարիմ հասարակութեան փրկութեան ու շահուց վնասող նպատակի մը ծառայելով և կայս. կառավարութեան հետ վաղեմի հաւատարմութեան կապը խզելու նպատակաւ։ Միանգամայն յարած էիք թէ այդ կարգի անձինք Հայոց ամենափոքր մէկ մասը կազմելով, բնաւ արտօնութիւն չունին յանուն հասարակութեան գործելու և թէ Հայ հպատակք այդ տեսակ անձանց վնասակար նպատակին բնաւ մասնակցած չեն։ Այս հանրագիր ներկայացուած է Վեհ. Սուլթանին, որ հրամայած է հաղորդել Ձեզ հետեւեալներն.

Ն. Վեհափառութիւն բոլորովին վստահ է թէ Հայ կայս. հպատակաց դարաւոր սէրն ու հաւատարմութիւնն առ օսմանեան գահն, բռնաւ նուազած չէ։ Այս օրերս մէկ քանի անձանց կողմէ ձեռնարկուած թշնամական ու խռովայոյզ հրատարակութիւնք ու գործողութիւնք՝ փոքրաթիւ կարճամիտներէ զատ և ոչ մէկ Հայու հաւատարմական զգացմանց կրնան խափան լինիլ, Վեհ. Սուլթանն այս մասին բնաւ չտարակուսիր և Հայ հպատակաց նկատմամբ իւր կայս. համարումը կատարեալ է։ Միանգամայն նոյն հասարակութեան երեւելեաց կողմէ այս կերպիւ հաւատարմական ըզգացմանց արտայայտութիւնը կայս. բարձր գոհունակութեան արժանացած է։ Ն. Վեհափառութիւն յոյս յայտնած է թէ՛ ազգու խըրատներ պիտի արուին անոնց որք հաւատարմութեան նշանաբանին բնաւ չհամապատասխանող ցնորական ինչ ինչ գաղափարներու ծառայել կ'ուզեն, և թէ՛ ջանքեր պիտի լինին այդ տեսակ անհատներն օրինաւորութեան և ողջմտութեան շաւղին մէջ մտցնելու համար վերստին։

17 Բէպիւլախըր 308

18 Նոյեմբեր 306

Վ Ր Ի Պ Ա Կ

Ծաղիկի 10րդ թուոյն ճաշու Աւետարանի Գ. Էջի 39տողն ուղղելի է այսպէս. « Մարդըս գործօն էակ է և ըստ իւր գործոց սահմանուած է բարի կամ չար լինել »։

ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ ԵՐԵՎԵՂՈՒԵԱՆ ԱճՂ. Հայ և Հայաստան քրիստոնէական հանդերձ արտասանութեամբ, սկսած է հրատարակուիլ թերթառ թերթ։ Պիտի բաղկանայ 70 թերթերէ 1120 էջերով և պիտի պարունակէ առաւել քան 30 000 բառ։ Բաժանորդագիրն է 35 զրշ։ Ամբողջանալէ յետոյ՝ 50 զրշ։ Դիմել Մարգարեան և Պողաճեան գրատունները։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յունաց Պատրիարքարանի առանձնաշնորհմանց խնդրոյն առթիւ՝ նախարարաց խորհրդոյ մէջ տրուած և կայս. իրաւունքով վաւերացեալ հեռագրաւ որոշումները հաղորդուած են նոյն Պատրիարքարանին :

Ա. Նկատելով որ երբ պարէնի առթիւ տրուած որոշման մը գործադրութեան պահուն պարտականին բանտարկուելէ հարկ դատուի, արդարութեան հակառակ է պահանջող կողմէն ուսեստի ծախք առնուլ բանտարկեալ պարտականին համար, որոշուած է այդ մասին մասնաւոր հատուած մը յաւելուլ վճռոց գործադրութեան կանոնադրոյն մէջ (Ինքա Նիզամնամէսի) :

Բ. Եթէ չափահաս ու անչափահաս ժառանգորդներ ունեցող քրիստոնեայ մը կտակ մը թողուլ՝ Պատրիարքին, մետրապոլիտի մը կամ եպիսկոպոսի մը կողմէ վաւերացեալ, այդ կտակ դատարանաց կողմէ ընդունելի պիտի դատուի: Կտակեալ անշարժ ու շարժուն ըստացուածքներն, իրաց առեալ վաճառներն ու Միտիլէ կոչուած հողերը, կտակընկալին պիտի յանձնուին առանց որ և է միջամտութեան: Եթէ ժառանգորդաց միջեւ այդ կէտակաց առթիւ վէճ ծագի, Պատրիարքարանի խառն ժողովոյ կանոնադրոյն Գ. յօդուածին համաձայն՝ այդ վէճեր պիտի կարգադրուին Կ. Պոլիս խառն ժողովոյ և ի դատուս Մետրապոլտարանաց ժողովոյ մէջ, որոց կողմէ տրուած վճռաքիւրք պիտի գործադրուին կառավարութեան գործադիր իշխանութեանց միջոցաւ :

Գ. — Ինչպէս որ վարժարանաց ուսմանց ծրագիրք կը պատրաստուին ու կը վաւերացուին Պատրիարքարանին ու Մետրապոլտարանաց կողմէ և ուսուցչաց ու ուսուցչուհեաց վիսպականք եւս այդ կրօնական իշխանութեանց կողմէ կը վաւերացուին, հարկ է որ կառավարութիւնն եւս ազոնց վրայ տեղեկութիւն ունենայ: Հետեւաբար վարժարանաց մէջ աւանդուած ուսմունք պիտի քննուին Մետրիքի քննիչին կամ տնօրէնին կողմէ, և եթէ հաստատուի որ միասակար նիւթեր կաւանդուին և վիսպական չունեցող ուսուցիչներ կը գտնուին, վերոյիշեալ միասակար նիւթոց ուսուցումը՝ Պատրիարքարանի կամ Մետրապոլտարանաց հետ կատարուած բանակցութենէ մը յետոյ՝ պիտի արգելուի և վիսպական չունեցող ուսուցիչք կամ ուսուցչուհիք անոնց միջոցաւ պիտի փոխուին :

Դ. — Գաւազ Պուրկար եպիսկոպոսաց հագուստի ձեւը փոխելուն, ինչպէս որ արդէն յանձնարարուած էր Պուրկարոյ Գեր. Էկլարքին, այս անգամ եւս միևնոյն յանձնարարութիւնը պիտի լինի :

Պաշտօնագիրք կը յարէ :

« Ժամանակէ մը ի վեր Յոյն եկեղեցեաց մէջ կրօնական արարողութեանց դադարումն այս օրերս աեղի տուած է Բուսթիլի Յոյն ու Պուլկար ժողովրդեան բողոքականաց ընդդէմ Պատրիարքարանի: Յայտնի է ամենեցուն թէ կայս. կառավարութիւնը բնաւ չեղած չէ կրօնական առանձնաշնորհմանց նկատմամբ ի վաղուց անախ իւր ունեցած պահպանողական և արդարակորով ընթացքէն: Ինչպէս որ մանրամասնօրէն բացատրուած էր նախորդ գեղուցման մէջ, այդ առանձնաշնորհմունք ամբողջովին կան և են ի գործադրութեան. միանգամայն մեծ դիւրութիւնք ընծայուած են Պատրիարքարանի ու կրօնական պետերու վե-

րաբերեալ գործոց: Պատրիարքն ու կրօնականք յետ այսորիկ պէտք է վստահ ու ապահով լինին առ այս, և գնահատելով այն առանձնաշնորհումներն որք կայս. կառավարութեան կողմէ Պատրիարքարանին շնորհուած և վեհ. Սուլթանին կողմէ վաւերացուած են, գոհ և երախտապարտ մնան: »

Ի վերջոյ պաշտօնագիրք կը հրաւիրէ Ամեն. Պատրիարքն, որպէս զի վերստանանք զիւր պաշտօն, և անձնուիրութեան փորձ մը տալով, զգուշանայ այնպիսի ընթացքէ, ինչպէս է եկեղեցեաց մէջ կրօնական արարողութեանց դադարումն, որք Յոյն հասարակութիւնը կը վշտացնեն և որք հակառակ են հաւատարմական զգացմանց և պատասխանատուութիւն կը հրաւիրեն :

Թուրք լրագրաց մէջ հրատարակուած է հետեւեալ ձեռնարկալի մը հրամանագիրք :

Օսմանեան տէրութենէն մաս մը երկիր բաժնելով, Հայաստան անուամբ ինքնօրէն կառավարութիւն մը կազմելու նպատակ ունեցող խռովարարաց խռովին իրեւ պետ և անգամ ամբաստանեալ հետեւեալ անձինք փախած են. քաղաքային բժշկական վարժարանի աշակերտ Հաճընցի Համբարձում էֆ, չափաւոր երկայնահասակ, դեղին մօրուքով, քիթը միջին մեծութեամբ, սեւ աչքերով ու յօնքերով և իր 35 տարեկան: Բ. Դերձակ Մարգար Վրէժեան՝ չափաւոր երկայնահասակ, երկար գէմքով, երեսին ոսկորները ցցուած, նիհարակազմ, խարտեալ մազերով, քիչ պիտերով, գրեթէ 25-26 տարեկան: Գ. Հայոց վարժարանի ուսուցիչներէն Կարապետ կամ Յովհաննէս Աստուածատուբեան՝ գիրուկ, սեւ մորուքով, երեսները գիրուկ ու կարմիր և գրեթէ 35 տարեկան :

Ասոնց արարքը համապատասխանելով Պատժական օրինաց Յիւդ յօդուածին յաւելուածին տրամադրած ոճիրներուն, եղեռնադատ առեւին առջեւ դատուելու համար իրրեւ ոճրագործ ամբաստանուած են, ըստ տրամադրութեան Պատժական Գատաւարութեան Օրինաց Գ. գլխոյ Բ. մասին :

Ամբաստանիչ ատեանն ձերբակալման սոյն հրամանագիրքը պատրաստեց ի գիտութիւն դատական բոլոր պաշտօնէից և ոստիկանաց, որպէս զի վերոյիշեալ անձերն ուր որ գտնեն, ձերբակալեն և յանձնեն նոյն դատարանի բանտը :

— Կարիկէն նոյեմբեր 12/24 բուսկանաւ Սիւսպուլի ուղղեալ նամակէ մը կը բաղեմ հետեւեալ տեղեկութիւնները :

Հակառակ Յունաց Պատրիարքարանի Սինոդին կողմէ Անտիոքայ Պատրիարքին վրայ ի գործ դրուած ճնշման եւ ստիպման, այս վերջինը չուզեց համակերպիլ եկեղեցական կանոնաց հակառակ եւ անխնամ տնօրինութեան մը, որով Կարնոյ յունական եկեղեցիք, ինչպէս նաեւ յիշեալ Պատրիարքարանի իրաւասութեան ներքեւ գնուող միւս բոլոր յունական եկեղեցիք չգոցուեցան :

Գոհութեամբ կը հաստատուի թէ այստեղ անդորրութիւնը չէ խանգարուած ո՛չ մէկ միջադէպով :

Ռուսական և պարսկական սահմանադրոց մօտ գտնուող քիւրտ ցեղերու պետերը նահանգիս կուսակալ Հասան խալիֆիալի կողմէ հրաւիրուելով, անոր յորդորանաց վրայ հանդիսաւորապէս խոստացան թէ անդորրութիւնը չ'պիտի խռովի բնաւ իրենց ցեղերու կողմէ. այդ ցեղապետք գիր մ'ստորագրեցին

որով այժմէն իրենք կ'ստանան պատասխանատուութիւնն Քիւրտերու ձեռամբ պատահելիք ամէն այն դէպքերու որք կրնան անդորրութիւնը վրդովել: Յեղապետք իրենց կարգին այս պատասխանատուութիւնը պիտի ծանրացնեն իրենց ստորագրուած և այս վերջինք ժողովրդոց վրայ, այնպէս որ Քիւրտերն համերաշխաբար պարտաւոր են պահպանել հանրային անդորրութիւնը: Անոնք որ ցեղապետներու տուած խոստման հակառակին, ծանր պատիժներու պիտի ենթարկին :

Ռուս կառավարութիւնը շատ խիստ միջոցներ ձեռք առած է ռուսահայտակ կամ թուրքիայէն գաղթող Հայոց նկատմամբ որք խռովարարաց կողմէ մղեալ՝ կ'ուզեն օսմ. հոգըն արշաւել եւ անկարգութիւններ յառաջ բերել անդ: Ռուս կառավարութիւնն իւր Բօզագներուն միջոցաւ հաւանել եւ ցրուել պիտի տայ Հայոց այն ամէն խռովներն որք կըրնան կազմուիլ: Ասկից զատ, հրամայած է ձերբակալել և Կարսի բանտերը դրկել այն Հայերն որք գէնք կը կրեն կամ գէնք կը պահեն իրենց տան մէջ :

— Կարնոյ գաւառին պատգոնական Էնկուրք-Շարգիյէ լրագրոյն մէջ հետեւեալ կը կարդամք :

Թէ և մեր զանազան տեսակ Աշիրէթներն ու Քիւրտերն հնազանդ են իրենց կառավարութեան, սակայն երբեմն ցեղային ինչ ինչ խնդրոց առթիւ միմեանց կը թշնաման և ի հարկին կուտելով, զիրար կը վիրաւորեն ու կ'սպանեն: Արդ, Պայազիտի գաւառին մէջ գտնուած Աշիրէթներու պետերը նահանգին կեդրոնը հրաւիրուելով, Իտարէի ժողովոյն առջեւ ծանուցուած է իրենց որ յետ այստեղի այդ տեսակ անհաճոյ դէպքեր տեղի չունենան, և եթէ միմեանց հետ խնդիր մը ունենան, դիմեն կառավարութեան, ըստ օրինի իրենց իրաւունքը պաշտպանելու համար: Կուսակալը բացատրելով վեհ. Սուլթանի արդարասէր փափաքները, խրատներ ուղղած է ցեղապետներուն, որք ստորագրութիւն տուած են թէ յետ այսորիկ այդ տեսակ անհաճոյ դէպքեր չ'պիտի պատահին :

Այս տեսակ ազդու խրատներ, որք կը լինին յանուն վեհ. Սուլթանին, աշիրէթներու և քիւրտերու վրայ մեծ ազդեցութիւն մը պիտի ընեն, որով այս տնօրինութիւն ևս խիստ կարեւոր պիտի լինի անդորրութեան ու օրինապահութեան համար :

— Ի Սիրէճի շրջանաւային բնակիչ Առաքել միասակար խօսքեր ըրած լինելուն համար իրրեւ ոճրագործ ամբաստանուած է և քննութիւնները պարունակող գրութիւնք, ինչպէս նաեւ ամբաստանագիրք, վերաքննիչ ատենի ընդհանուր դատախազին կողմէ յանձնուած են եղեռնադատ ատենին :

— Վեհ. Սուլթանը բարեհաճած է հրամայել որ 22.000 զրուչի բարձրացուի Ոստիկանութեան նախարար Վսեմ. Նազիմ պէյի ամսաթոշակին որ ցարդ 15.000 զրուչ էր: Նոյնպէս, Վեհ. Սուլթանը գնահատելով Տպագրական գործոց Տեսուչ Ահմէտ Արիֆի պէյի մատուցած ծառայութիւնները, նորա ամսաթոշակին վրայ 2500 զրուչի յաւելում մ'ընել հրամայած է :

— Կրթական նախարարութեան բարձրագոյն ժողովոյ անդամ Տոքթ. Չօղրաֆոս էֆ. հրաժարեցուցուած է այդ պաշտօնէն :

— Բուսկանաւ սը լ'էսք լրագրոյ Կարնոյ թղթակիցը կը հերքէ Տէյի-Նիւզի կողմէ փոքրը Ասիոյ նկատմամբ տրուած այլ և այլ լուրերը :

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Պրուսայէն կը գրեն թէ տեղացիներէն Ծիրիպէլիեան Գրիգորի 20 ամեայ որդին Օն- նիկ, քաղաքէն երկու ժամ հեռու կիւրիւկէ գիւղին մէջ Հաֆրզ Աքիֆ անուն մարդ մը սպաննած ու ձերբակալուած է:

— Վճռաբեկ ատենը վաւերացուց Եղեռ- նադատ ատենի այն վճիռն, որով Պալաթի բաղնիքին գաճէսնի Համբարձում՝ Կայս. կա- ռավարութեան դէմ փնտասկար խօսքեր ընե- լուն համար հնգամեայ բերդարգելութեան դատապարտուած էր:

— Իբրեւ խռովարարաց խմբին նախագահ ամբաստանեալ ռուսահայ Յակոբ Վարդ-Պատ- րիկոֆի և սորա ձերբակալեալ ինն ընկերաց և երկու փախստական ընկերաց քննութեան թուղթերը վերաքննիչ ատենի Ընդհ. դա- տախազին կողմէ յանձնուած են Եղեռնադատ ատենի Ընդհ. դատախազին: — Նոյնպէս սոյն դատարանին յանձնուած են նախնական քնն- նութիւնները պարունակող թղթերն Էմմա- նուէլ էֆէնտիի՝ որ ամբաստանուած է փնա- սակար գրեանց վաճառման համար:

— Ռուսական Օրէլ շրջանաւով Վոսիորէն անցան և Միջերկրական ուղեւորեցան Կով- կասցի 2410 Ձէրքէզ գաղթականք եւս:

— Վեհ. Սուլթանը Ա. կարգի մէճիտլիյէ պա- տուանչան շնորհեց Ոստիկանութեան նախա- րար Վսեմ Նազիմ պէյի: — Սանիյէ Միւթէ- մայիլի աստիճան՝ Տիգրանակերտի երեւելի- ներէն Սայիտ Ղալիպ պէյի և Քարբերդի նա- հանգին Տէֆթէրտար Պէհաէտտին պէյի:

— Պայագիտի նախորդ կառավարիչ Մէհ- մէտ Ալի փաշա վերահաստատուեցաւ իւր պաշտօնին մէջ: — Սարուխանի կառավարիչ Քեամիլ պէյ (նախորդ նախարար Ոստիկա- նութեան) իւր պաշտօնատեղին ուղեւորե- ցաւ: — Էնկիւրիի նահանգին վերաքննիչ ա- տենին ընդհ. դատախազ անուանեցաւ Հիւ- սէյին Հիւսնի էֆ, Ա. Քարտուղար վերաքնն- նիչ ատենի առեւտրական ճիւղին և նախկին չըջանաւարտ Իրաւագիտական վարժարանին: — Եոզղատի գաւառին ընդհ. դատախազի օգնական անուանեցաւ Էնվէր էֆ, քարտու- ղար Վճռաբեկ ատենին և նախկին չըջանա- ւարտ Իրաւագիտական վարժարանին: — Եոզ- ղատի պատժական դատարանին նախագահ անուանեցաւ Ապտիլլաթիֆ էֆ, անդամ նախնական դատարանին Պուրիպի:

— Եղեռնադատ ատենան երկուշաբթի օր պիտի սկսի դատել Բիւլիմանը Դաւիթ անուն անձն ու որդին Պապիկն որք Պատրիարքա- րանի վարժարանին պատին վրայ փնտասկար գրութիւն մը փակցուցած լինելու ամբաստա- նութեան ներքեւ են:

— Փափագեան Նշան էֆ. մենաշնորհ խնդ- րած է Պանդոմայէն ի Գարասի թրամիլէյի գլծ մը լինելու:

— Հայ Հռովմէականաց Պատրիարք Յզար- եան Գերապայժառ երկուշաբթի օր այցելու- թիւն տուաւ Քաղաքապետ Վսեմ. Բըտլան պէյին և Ոստիկանութեան նախարար Վսեմ. Նազիմ պէյին: Նոյնպէս Բ. Դուռն երթալով տեսակցեցաւ Բարձր. Մեծ-Նպարքոն, Ար- տաքին գործոց Վսեմ. նախարարին ու խոր- հըրդական Վսեմ. Յարութիւն փաշայի հետ:

— Թէքնէմանը Հագիգար եպարքոսական հրամանաւ երէկ դադարման դատապարտուե- ցաւ անպայման կերպիւ:

— Հիւսիսկիսքն ծովակալին հրամանատա- րութեան ներքեւ գտնուող և չորս թնդանօթ և 400 նաւաստի սարունակող Լիւսիէր անուն անգլիական սպաներազմական նաւն անցեալ կիրակի օր Սեւանիկի նաւահանգիստը եկեր է:

Եկեղեց. Համագումար ժողովը հինգշաբթի օր ի նիստ գումարուելով, վաւերացուց նա- խորդ նիստերու ատենագրութիւնները:

— Վսեմ. Մաքսուտ Սիմոն պէյ և Վսեմ. Արիկ էֆ. Ունճեան անցեալ շաբաթ օր Բ. Դուռն երթալով, Բարձր. Մեծ-Նպարքոնին ներ- կայացած և Ն. Բարձրութեան հաղորդած է- ին՝ Ամեն. Տ. Խորէն Սըրգեան Սրբազան Հօր հետ իրենց կատարած բանակցութեանց վերջ- նական արգիւնքը:

Արդարութեան և Կրօնական գործոց նա- խարարի խորհրդական Վսեմ. Վահան էֆէն- տի և Վսեմ. Արիկ էֆէնտի Ունճեան այս շաբթու քանի մ'անգամ Մաքրիգիւղ երթա- լով, տեսակցեցան Նորին Ամենապատուու- թեան հետ:

— Բարձր. Մեծ-Նպարքոն հրամայած է իւրական նախարարութեան՝ վճարել Ամեն. Խրիմեան Սրբազանի անվճար մնացած ամսա- կանները: Ն. Սրբազնութիւն մի քանի օրէն կը մեկնի մայրաքաղաքէս յերուսաղէմ:

— Վեհ. Սուլթանը բարեհաճած է Իմթիպազ պատուանչանի ոսկի և արծաթ շքադրամները շնորհել Արդարութեան նախարարութեան խորհրդական Վսեմ. Վահան էֆէնտիին:

— Երուսաղէմէն եկած հեռագիր մը կը ծա- նուցանէ թէ Տ. Պօղոս վարդապետ Նաթան- եան իւր մահկանացուն կնքեր է ի Դամասկոս:

— Ռոտտոթոյի Հայոց հոգևոր հովիւ Գեր. Հմայեակ եպիսկ. Դիմաքսեան հինգշաբթի օր մայրաքաղաքս եկաւ, ուր պիտի մնայ տասն օրի չափ:

— Սեբասիոյ Հայք, հերքելով Թաւ լրագրոյ այն լուրը թէ տեղոյն Գեր. Առաջնորդն ի Կայս. պալատ ուղղեալ հաւատարմական հան- րագրութիւն մը ստորագրած լինելուն համար չորս ծպտեալ մարդեր վրան յարձակած ու վիրաւորած էին, հեռագիր մը ուղղելով ի Կայս. պալատ՝ իրենց հաւատարմական զեպ- մանց արտայայտութիւնը մատուցած և իրենց երախտապարտութիւնը յայտնած էին Վեհ. Սուլթանի կողմէ ամէն ատեն եղած շնորհաց համար:

Այդ հեռագիր Վեհ. Սուլթանի բարձր գո- հունակութեան արժանացած լինելով, Կայս. պալատան առաջին քարտուղար Սիւրէյա փաշա զայս հաղորդած է Սեբասիոյ կուսա- կալութեան, հետեւեալ հեռագրով.

« Հայոց երեւելիներէն Շահինեան Յակոբի և ուրիշ տասնեւչորս անձանց ստորագրութիւնը կրող հեռագիրն, որ Սեբասիոյէն ուղղուած էր, մատուցուեցաւ Վեհ. Սուլթանին: Այս կերպիւ հաւատարմական զեպմանց արտա- յայտութիւնը Ն. Վեհափառութեան բարձր գոհունակութեան արժանացաւ: Վեհ. Սուլ- թանն հրամայելով անոնց հաղորդել իւր այս գոհունակութիւնը, հրամայեց միանգամայն ծանուցանել որ թէ և ժամանակէ մ'ի վեր Հայոց մէջ խռովութիւնք ծագած են, սա- կայն այս պարագայ բնաւ ջնջած չէ այն բար- ւոք համարումն զոր Կայս. կառավարութիւ- նը ի վաղուց անտի կը տածէ իւր Հայ հպա- տակաց նկատմամբ: Եւ ինչպէս խռովայոյզ անգամք տէրութեան համարումէն զուրկ են, ընդհակառակն հաւատարմութիւնը պարտա- յայտեն, որք իրենց հաւատարմութիւնը կ'արտայայ- տեն, միշտ կ'արժանանան տէրութեան հովա- նաւորութեանն ու վարձատրութեանը:»

Այս հեռագիր Սեբասիոյ ժամանելով, կուսակալն իւր պաշտօնատեղը հրաւիրեց ի նախորդ հեռագիրն ստորագրողներն, և ա- նոնց ներկայութեան ամենայն յարգանքով կարգալէ յետոյ զայն, հասկնալի լեզուաւ բացատրեց ի հեռագրոյն պարունակութիւնն, և ներկայք ջերմ բարեմաղթութիւններ ըրեր են փառն կենաց և բարօրութեան Վեհ. Սուլ- թանին:

— Անցեալ օգոստոսի վերջին Գերմանիայի Քեօն պատմական նշանաւոր քաղաքում տեղի ունեցաւ «Հին կաթոլիկներէ մի մեծ ժողով: Այդ ժողովի մէջ մեծ պատկառանքով յիշուել է Հայաստանեայց Եկեղեցին իբրեւ հնագոյն եկեղեցի և թէ ճշմարիտ կաթոլիկ եկեղեցին է այն եկեղեցին՝ որ կոչուած է Հայոց եկե- ղեցի: Այդ ժողովի մասին ստացել ենք Գեր- մանիայից մեր աշխատակից Պ. Տէր-Միքա- յէլեանից մի թղթակցութիւն, որ և առաջի- կայում կը հրատարակենք: (Նոր-Դար)

— ՅԱմերիկա գտնուող Հայոց թիւը 3000 է աւելի կը հաշուի այժմ. այս թուոյն մասը կը կազմեն 10 տուն Հայք որոնք ընտանիքով հաստատուած են յ'Ուոսթըր, Ուրիշ շատեր կը խորհին ելլել իրենց ընտանիքն ևս բերել տալ, քաջալերուելով մանաւանդ այնու զի ունեցան իրենց հովիւն, զ'Արթ. Սարաճեան վարդապետն, և իրենց եկեղեցին որոյ շինու- թիւնը մօտ է աւարտելու: Այս շինութեան ծախք եղած է ցարդ 8000 տօլար: Եւնքն ու- նի երկու յարկ՝ ներքեւինը ընթերցասրահի յատկացեալ, երկու սենեակ՝ Առաջնորդին բնակութեան համար, և առջևի կողմը փոք- րիկ ծաղկանոց մը: Յաւալի է որ հայկական այս փոքրիկ գաղթականութեան մէջ եւս երկպառակութիւն մտած է այժմէն և Հայր Սարաճեանի գործունէութեան դէմ կուսակ- ցական խմբակ մը կազմուած: Հայուն բնաւո- րութեանը, բարոյական կազմաւորութեանը մէջ երբ արդեօք պիտի բարեհաճի մուտ գոր- ծել համերաշխութեամբ գործելու ոգին:

— Կիւրակէ օր Օրթագիւղի եկեղեցւոյն մէջ Գեր. Վահրամ եպիսկ. նախագահութեամբ հանդիսաւոր կերպիւ տեղի ունեցաւ յուրար- կաւորութիւնն Տիկին Էպրու Սիմոնեանի, մայր առաջնակարգ ուսուցիչ Սիմոնեան Նշան և փաստաբան Խնդիր Ազնուաշուք էֆէնտի- ներու և Դարոյց. Տիկնանց ընկերութեան գործօն անդամ Ազնուաշուք Օր. Լուրիկի Սի- մոնեան: Դամբանականը խօսեցաւ Մանկունի Սրբազան, դրուատելով հանդուցելոյն ընտա- նեկան առաքինութիւնները և իւր որդեց քարոք դատարարականութեան համար տարած խնամքը: Դաժալն ուղեկցու թէամբ յուրար- կաւորաց ընտիր բազմութեան մը, որոյ մե- ծաղոյն մասը կը կազմէին ուսուցիչք և փաս- տաբանք, փոխադրուեցաւ տեղոյն գերեզմա- նատունը, ուր և ամբիփուեցաւ հանդուցե- լոյն մարմինը:

Իւսիկուտար Նոր Թալի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ վերաշինութեան Օծման շրջ տա- րեղարձին տաթիւ. Գեր. Տէր Մատթէոս Ս. Արքեպիսկոպոս Իզմիրեան վաղն առաւօտ Ս. Պատարագ պիտի մատուցանէ նոյն եկեղեց- լոյն մէջ:

— Ստացանք Վիեննայի Միթիարեան միա- բանութեան տպարանէն հրատարակուած «Դէպ ի Հիւսիսային Գլուխ» անուն 48 էրե- սէ բաղկացեալ տետրակը, թարգմանութիւն Հ. Մարտիկոյ Վ. Մալիկեան Հիւսիսային բեւեռական գաւառները ծանօթացնող ճանա- պարհորդական նկարագրութիւն մ'է այս, և կը կազմէ Գ. հատորն նոյն տպարանէն հրա- տարակուած «Բարոյական և Կրթական տե- տրներ» ու:

Ա. Բ. Ժ. Գ. Դ. Ե. Ֆ. Զ. Է. Ը. Թ.			
Օսմ. լիւրան 100			
Մէքիտիկէ	107 30	Արթուր մանէթ	82
Մէթալիք	400	Բուսնիյ ղոյ	90 20
Պէշլեք, Ալթըլըք	402	Դարբալեան	87 8
Քառորդ մէքիտ	406	Գերմիկ	34 10
Մանր մէքիտ	404 30	Արթ. Գ. լիւր	109 36
Մանէթ թղթադրամ 7 82			
Գոնսոլիտէ (երեկոյ.)	20 2	Իււմ. Երկ. բաժին	77 3/8
Նոր փոխ. 4 0/0		Թղթադրամ (Թաւ.)	43
(Թահլիլաթը Օսմ.)	78 35	Ներքին ֆոխաւ.	60

ԱՐՏՈՏԱՍԷՐ Ա. ՍԱՔԱԵԱՆ
ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ
Էսկի զապիլէ հաստի, քիւ 61